

pobuditi svakog čitaoca da pročita ono što ga posebno zanima. Knjiga, svakako, predstavlja jedan važan korak u bavljenju temom Jugoslavije između 1980. godine pa sve do 1991. godine jer su potpuno jasno identificirani problemi i razne kontroverze, dok je naglasak stavljen na multiperspektivno i kritičko čitanje

historiografije u zemljama nastalim raspadom Jugoslavije. Zaključno, može se reći kako ova knjiga svojom ozbiljnošću analiza i mnoštvom aktualnih podataka, zainteresiranom čitatelju omogućava zanimljiv uvid u državu koja je postojala i oko koje i dalje postoje mnoge polemike.

Edin Huseinović

Zlatko Jovanović, *A Cultural History of the 1984 Winter Olympics. The Making of Olympic Sarajevo*. Palgrave Macmillan (e-book), 2021, 265.

Četrnaeste zimske olimpijske igre koje su se održale u Sarajevu od 8. do 19. februara 1984. godine jedan su od ključnih događaja koji su obilježili historiju grada XX, ali i XXI stoljeća. Sarajevska olimpijada bila je prekretnica u razvoju grada, njegovom infrastrukturnom, ekonomskom, sportskom i kulturnom razvoju. Stoga, nije iznenađujuće da o ovoj temi postoje brojni radovi i knjige naučnog i publicističkog karaktera koji osvjetljavaju prvenstveno sportski, politički i ekonomski značaja Igara za grad, ali i šire. Olimpijske igre, kao globalni fenomen, bile su prili-

ka za socijalističku Jugoslaviju, ali i Sarajevo, da se pozicionira na svjetskoj mapi zimskog sporta, ostvari ekonomski napredak kroz razvoj turizma, prezentira na globalnoj geopolitičkoj sceni u vrijeme zategnutih odnosa između istočnih i zapadnih sila, ali i da na unutarpolitičkom planu učvrsti ideju jugoslavenstva u vrijeme jačanja etnonacionalističkih snaga u svim dijelovima zemlje.

Uprkos brojnoj literaturi, još uvijek su nedovoljno rasvijetljeni pojedini dijelovi historije grada tog vremena. Zbog potrebe sagledavanja ovog pitanja iz šire perspektive, s akcentom

na lokalne specifičnosti i događaje dugog trajanja, ostali su neistraženi ili nedovoljno istraženi momenti infrastrukturnog i društveno-političkog razvoja grada u odnosu na organizaciju i održavanje Olimpijskih igara. Stoga prošlogodišnje izdanje čuvene izdavačke kuće Palgrave Macmillan u serijalu *Modernity, Memory and Identity in South-East Europe*, pod naslovom *A Cultural History of the 1984 Winter Olympics. The Making of Olympic Sarajevo* predstavlja djelo vrijedno pažnje. Autor pomenute studije je Zlatko Jovanović, istraživač u Centru “The Many Roads in Modernity” – University of Copenhagen, Danska koji je svoj višegodišnji istraživački rad ukoricao u knjigu i predstavio naučnoj, ali i široj zainteresiranoj javnosti.

U knjizi, na ukupno 256 stranica, podijeljenoj na tri dijela i pet poglavlja, Jovanović predstavlja historiju olimpijskoga Sarajeva iz ugla povjesničara kulture. Za ovakvu organizaciju knjige, vrijedno je napomenuti, autor je inspiraciju pronašao u sociološkoj studiji Maurica Roche *Mega-events and Modernity: Olympics, Expos and the Growth of Global Culture* koji je postavio tezu da se Olimpijske igre mogu istraživati na osnovu tri dimenzije od kojih svaka

polazi od dva suprotna stanovišta: moderna/nemoderna, nacionalna/nacionalna i lokalna/nelokalna dimenzija.¹ Primjenjujući Roscheov istraživački aparat, autor je donekle prilagodio postojeći model istraživanja i njegov konceptualni okvir konkretnoj studiji slučaja o Olimpijskim igrama u Sarajevu 1984. godine.

Jovanović u ovoj studiji postavlja za cilj da ispita i prezentira različite kulturne implikacije sarajevske Olimpijade kao i promjene reprezentacije grada Sarajeva od konca 1960-ih do sredine 1980-ih godina u vezi s održavanjem XIV zimskih olimpijskih igara na makro i mikro nivou, nudeći istovremeno uvid u jugoslavensko društvo kasnog socijalizma, ali i uzimajući u obzir i posebnost jugoslavenske geopolitičke pozicije u to vrijeme. U knjizi se akcent stavlja na istraživanje odnosa infrastrukturnog razvoja i društveno-političkih promjena u gradu u navedenom periodu. Ovako postavljen cilj istraživanja naveo je autora, kako i sam navodi, da se metodološki vodi teorijskom pretpostavkom *intertek-*

¹“(…) the modern/non-modern dimension, the national/non-national dimension and the local/non-local dimension” u: Roche, Maurice. 2000. *Mega-events and Modernity: Olympics, Expos and the Growth of Global Culture*. London: Routledge, str. 11.

stualnosti, odnosno da “tekst može prenijeti svoje značenje samo kada je postavljen u odnosu na druge tekstove i veće probleme”² jer značenje teksta “nastaje između tekstova i često se odnosi na veća pitanja od onih kojima se izravno obraća”³ (prev. A. L. R). To svakako ne znači da ne može postojati i drugačija interpretacija teksta, već je ovo, Jovanović potcrta, njegova interpretacija koja za cilj ima da ukaže na generalne trendove.

Pored brojne literature, različitih publikacija, naučnih studija i članaka na koje se Jovanović oslanja u knjizi, a nerijetko otvoreno i argumentirano diskutira s njima u tekstu, istraživanje za ovu studiju bazira se na širokom spektru izvornog materijala. Autor je konsultirao arhivsku građu Arhiva Jugoslavije i Historijskog arhiva Sarajeva, brojnu domaću, regionalnu i stranu štampu, zvanične objavljene publikacije i izvještaje o Olimpijskim igrama, statističku građu te audio i videomaterijale.

Sarajevo se u manje od dvije decenije, tokom 1970-ih i 1980-ih godina, transformira od grada koji nije po-

²“(…) that a text can only communicate its meanings when placed in relation to other texts and the larger issues”, str. 10

³“(…) arises between texts and is often relating to issues larger than those directly addressed”, str. 10

sjedovao infrastrukturne, ekološke, ekonomske niti bilo koje druge kapacitete za organizaciju jednog svjetskog događaja kao što su Olimpijske igre, u grad koji se pozicionirao na svjetskoj mapi zimskog sporta. Bosanskohercegovačka politička elita prepoznala je značaj Olimpijskih igara kao ogroman turistički, a samim time i ekonomski potencijal za razvoj grada, ali i regije. Ono što je Jovanović podvukao u prvom poglavlju knjige *Sarajevo, 'The Place' (Local/ Non local Dimension of the Sarajevo Olympics)*, jeste da je uprkos jasnom ekonomskom cilju, koji je stajao iza organizacije Igara, sam događaj imao puno dublje posljedice koje su se ogledale u transformaciji poimanja grada. Ovaj događaj postao je ključna odrednica u transformaciji globalne slike Sarajeva kao “grada zimskog sporta”. U tom kontekstu, kulturna reprezentacija grada se značajno promijenila što je Jovanović vješto pokazao interpretativnom analizom tri turistička vodiča grada Sarajeva iz 1966, 1975 i 1983. godine.

Grad domaćin organizacijom događaja svjetskog značaja ima priliku da izgradi globalnu sliku o sebi, ali istovremeno i ojača “svijest” o svojim posebnostima. Olimpijada kao globalni događaj uvijek je i lokalizirana

u određenom prostoru i vremenu. Jovanović navodi kako je jedinstvenost Sarajeva spoj istoka i zapada te da je orijentalno naslijeđe u tim godinama prepoznato, prvenstveno od stranih, a potom i lokalnih medija, kao nešto što je potrebno brendirati i iskoristiti u turističke svrhe. Stoga, ne čudi da je u godinama pred Olimpijadu, uz ostale projekte, pokrenuta rekonstrukcija i restauracija većeg dijela starog grada – Bašćaršije. Olimpijada je postala važan događaj, kako za građane Sarajeva tako i za predstavnike subkulture mladih koji su se u to vrijeme uspinjali jugoslavenskom ljestvicom popularne kulture, da sebe doživljavaju kroz poimanje svog grada, kao grada domaćina Olimpijskih igara. Premda je prvenstveno dominantan infrastrukturni i ekonomski značaj Igara, promjene koje su nastale, utjecale su i na preobražaj slike, odnosno imidža grada kroz izgradnju i kulturne reprezentacije Sarajeva kao centra zimskog sporta – olimpijskog grada.

Pitanje koje čini srž drugog dijela ove knjige, pod naslovom *Sarajevo, the Modern (Modern/Non modern Dimension of the Sarajevo Olympics)*, jeste: kako su to Olimpijske igre učinile Sarajevo modernom metropolom? U centru interesovanja, nisu

samo infrastrukturne promjene koje je grad doživio 1970-ih godina, a koje jesu najvidljivija promjena prostorne transformacije grada, već i društvena transformacija stanovništva i njihovog svakodnevnog života u skladu sa *zamišljenom* slikom grada kao domaćina Olimpijskih igara.

Određeni procesi preobražaja Sarajeva počeli su prije zvanične kandidature za Olimpijske igre 1977. godine. Naime, od konca 1960-ih godina, kada se javila ideja o postojanju potencijala za razvoj zimskog turizma na prostoru sarajevske regije, nekoliko važnih momenata koincidiralo je i na koncu dovelo svjetski zimski događaj u Sarajevo. Zahvaljujući sinergiji privredne i političke elite 1970-ih godina u Sarajevu je pokrenut projekat “Zaštita čovjekove okoline” koji je finansirala Međunarodna banka iz Vašingtona. Ovaj Projekat je predstavljao odgovor na goruća pitanja i probleme Sarajeva tih godina, a koji su se ticali ekološkog preobražaja grada. Projekat je na koncu, uz dobro osmišljenu prijavu, bio jedan od glavnih razloga za osvajanje kandidature za Olimpijadu, a kasnije njegova realizacija se uveliko vezala uz relativno brzu pripremu za organizaciju Igara. Jovanović veoma dobro uočava da je centralna tema olimpijskoga

diskursa u Sarajevu upravo bila politika izgradnje ekološki progresivne metropole, a takva politika je bila već onda daleko ispred svoga vremena.

Pored infrastrukturnih i ekološki promjena koje je grad doživio u tom periodu, neminovno su nastupile i određene društvene promjene. Olimpijske igre bile su odlična prilika da se i stanovništvo “pripremi” za novu ulogu grada. U tome su, pored partijskih organa, ali i brojnih društveno-političkih organizacija, jednu od ključnih uloga imali mediji čija se aktivnost intenzivirala kako se Olimpijada približavala. Potcrtavalo se, kako je uspjeh Olimpijade “kolektivna odgovornost” te da je ovo bila jedinstvena šansa za sveukupnu modernizaciju grada.

Olimpijske igre bile su prilika za socijalističku Jugoslaviju da se na svjetskoj pozornici još jednom predstavi i potvrdi kao jedan od ključnih i najistaknutijih lidera Pokreta nesvrstanih. Vješto se gradila slika Jugoslavije kao “miroljubive zemlje”, posebno u vrijeme izuzetno napetih odnosa između Istočnog i Zapadnog bloka, odnosno zemlje kojoj je “prirodno” pripala uloga domaćina Olimpijskih igara. Ovo su neke od tema kojima je Jovanović posvetio posebnu pažnju u okviru trećeg dijela knjige pod naslovom *Sarajevo*,

‘An Oasis’ (National/Non national Dimension of the Sarajevo Olympics).

Pored globalnoga geopolitičkog konteksta u kojem se Jugoslavija našla početkom 1980-ih godina i koji joj je omogućio da izgradi jedinstven nacionalni imidž u okviru olimpijske priče, jednako važna je i slika koja je poslana iz Sarajeva o gradu koji je čak dva puta u toku XX stoljeća bio centar svjetskih dešavanja. Nakon smrti nadvojvode Franca Ferdinanda i početka I svjetskog rata, ovo je bila prilika da se Sarajevo svijetu prezentira kao grad mira i prijateljstva. Jovanović ističe kako je tada bio važan raskid između stare slike i slike grada u nastajanju – s naglaskom na to šta Sarajevo više nije.

Olimpijada je ujedno bila i prilika da se još jednom istakne i ojača politika jugoslavenstva u skladu sa zvaničnom politikom bratstva i jedinstva. Ovo je posebno došlo do izražaja u toku izvođenja ceremonija: otvaranja i zatvaranja Olimpijskih igara u Sarajevu, ali i kroz cjelokupnu politiku organizacije igara s ciljem predstavljanja Sarajeva kao “istinski jugoslavenskog grada”. Vodeći se tezom kako je ekonomska kriza koja je tih godina uveliko “nagrizala” jugoslavensko društvo i doprinijela slabljenju i, u konačnici, raspadu Jugoslavije, Jovanović zaklju-

čuže kako su Olimpijske igre kao ekonomski uspjeh ovaj proces odgodile za Sarajevo u tim godinama, te da su u velikoj mjeri doprinijele da Sarajevo bude “posljednja oaza jugoslavenstva” u ranim 1990-im.

Ako ovu knjigu posmatramo u širem kontekstu do sada objavljenih naučnih monografija i radova o historiji olimpijskoga Sarajeva, možemo reći da donosi jedan novi i osvježavajući pristup temama koje razmatra. Polazeći od pretpostavke da je danas Sarajevo nemoguće zamisliti bez “olimpijskog identiteta” autor je kroz tri pomenuta dijela i pet poglavlja u ovoj knjizi predstavio infrastrukturnu, društveno-političku, ekonomsku i ekološku transformaciju koju je grad doživio u godinama koje su prethodile Olimpijadi i u olimpijskom periodu. Vremenski okvir koji je Jovanović postavio u radu, od konca 1960-ih do sredine 1980-ih godina, otvorio mu je mogućnost da sagleda brojna pitanja uzročno-posljedičnih odnosa koji su (in)direktno utjecala na promjenu slike grada. Uzimajući u obzir globalni značaj Olimpijskih igara, one su bile prilika za Jugoslaviju da se na svjetskoj geopolitičkoj sceni početkom 1980-ih dodatno učvrsti kao jedan od glavnih predstavnika politike “nesvrstanosti i miroljubive koegzistencije”. Posebnu

vrijednost ove knjige predstavlja činjenica da je autor organizaciju Olimpijskih igara u Sarajevu posmatrao, ne samo kao ekonomski, infrastrukturni i kulturološki fenomen već je ukazao i na ekološku dimenziju značaja ovog događaja za grad. Ovaj aspekt Olimpijskih igara održanih u Sarajevu ostao je uglavnom manje poznat u domaćoj, ali i stranoj stručnoj i široj javnosti. Jovanović je u svom radu objedinio dosadašnja istraživanja, naučnu i ostalu literaturu, brojne i raznovrsne izvorne materijale i ponudio nam knjigu o kulturnoj historiji sarajevske Olimpijade koja je, u suštini, i više od toga. Metodološki pristup omogućio mu je da ponudi svježije interpretacije, ali i da otvori neke nove teme, ne samo u svjetlu historije Sarajeva kao olimpijskoga grada već i u kontekstu razmišljanja i razumijevanja Olimpijade kao globalnog svjetskog događaja.

Ipak, za nas ostaje činjenica da je Olimpijada bila i ostala referentna tačka u historiji grada, ne samo u prostornoj kategoriji već i za njegovo stanovništvo i njihov svakodnevni život koji je obilježen činjenicom da je Sarajevo 1984. godine bio grad domaćin Zimskih olimpijskih igara – svjetska metropola.

Aida Ličina Ramić